

# Помирувањето, Охридскиот Договор, и РЕКОМ дебата 16.12.2015



## Video 53

Тука сме да дискутираме на овие теми поврзани со тркалезната маса на РЕКОМ. Околу правдата, помирувањето, конфликтите во СФРЈ и во Македонија. Самата иницијатива за РЕКОМ е една благородна иницијатива за која се надеваме дека ќе има меѓудржавен договор и ќе има реализација во сите републики односно држави кои потекнуваат од покраините и републиките од бивша Југославија.

Тука денеска донесовме три уважени гости. Од мојата лева страна господинот Зимбери, магистер, поранешен пратеник. Од мојата десна страна д-р Марковски исто така еден дел од комисијата за РЕКОМ. И професорот од мојата најдесна страна исто така подржувач на иницијативата за формирање на коалиција за РЕКОМ.

Според агендата прв ќе говори д-р Благој Марковски и неговата тема е „Помирувањето во контекст на општествено актуелните состојби во Република Македонија“.

**00:01:46**

**Д-р Марковски**

Прво дозволете да се заблагодарам на поканата да учествувам на оваа тркалезна маса. Особено затоа што сметам дека темата што вечерва ќе ја разгледуваме и во која јас со задоволство прифатив да учествувам во контекст на помирувањето како процес кој што треба да ги разгледува општествено актуелните состојби во Р. Македонија и да биде во негов контекст. Истовремено би сакал да ја поздравам идејата на РЕКОМ за една константа на вакви средби и дебати со што се приближуваме кон проблемот на помирувањето и самиот проблем го ставаме во контекст на оние кои им је потребен и на тој начин придонесуваме сите заедно тој процес, кој за жал во Р. Македонија сеуште е на почетокот на својот стадиум, да го доведеме до состојба каде што ќе кажеме дека сме ги приближиле ставовите, сме постигнале доверба и единство, и дека можеме да продолжиме понатаму со непречен развој како на индивидуално ниво така и на колективно ниво.

Ова мое денешно излагање јас можев да го насловам како „кој со кого, како, и за што се помирува во Р. Македонија“. И одговорите на ова суштинско прашање веројатно пак ќе ме доведат до истиот наслов „Помирувањето во контекст на општествено актуелните состојби во Република Македонија“.

На почетокот би сакал да изразам неколку воведни напомени, повеќе теоретски во смисол на тоа што значи помирувањето, каков е тој процес, и што е неопходно за да се дојде до резултати во тој процес на помирување. Аналитичарите секако ќе се согласат дека националното помирување секогаш доаѓа по некоја голема граѓанска внатрешна војна или воен конфликт, кога имаме состојба на две конфронтирани страни по идеолошка, етничка или религиска линија. Кога тие се наоѓаат во својата спротивставеност и кое сето тоа претставува пречка за еден индивидуален и колективен развој во земјата.

Нешто што е основно за да се случи национално помирување потребни се големи усилби наспроти сите свои убедувања кои ги имаат и како поединци и како колективитет. При тоа искуствата покажуваат дека во врска со овој проблем, проблемот на помирувањето, претставува клучен инструмент во процесот и во него треба да се вклучат сите групи во пост-конфликтните општества. Тој процес е пред се политички меѓутоа подразбира трансформација на севкупноста на целото општество бидејќи ако сите општествени сегменти не бидат опфатени во рамките на овој процес тогаш не може да се дојде до очекуваните и посакуваните резултати.

Во политички контекст кој е значаен во процесот на помирување од суштинско значење е обезбедување на дебата и тука мора да има голем број актери, независни медиуми, и елити кои ќе учествуваат во градењето на она што треба да претставува резултат на помирувањето и проследувањето на заедничкото добро на сите во земјата. Од тој аспект е од суштинско значење капацитетот на сите актери пред се на политичките актери, граѓанското општество и на сите други лица кои учествуваат во овој процес. Само на тој начин помирувањето може да доведе до

воспоставување на односи на доверба на такво ниво кое нема да дозволи повторна поделба. А довербата е суштината на постигнувањето резултати од помирувањето.

Во процесот на помирувањето голема улога имаат и институционалните реформи. Како што се на пример остварувањето на човековите права, судските постапки, остварување на правдата низ механизмите на правната држава, законодавно-правните решенија но и психолошко-емотивните моменти во општеството.

Последна напомена што сакам да ја пренесам во овој вовед е дека помирувањето како основен процес треба да се спроведува паралелно со останатите развојни процеси од општествено-политичката сфера.

Зашто започнав со овие воведни напомени? Бидејќи сакам да дојдам на почетокот на она што ни се случи во 2001 година за да дојдеме до одредени заклучоци од кои ќе произлезат потребите од овој процес на помирување во Р. Македонија. Ако е така тогаш треба да започнеме од осамостојувањето на Р. Македонија а тоа значи од донесувањето на првиот Устав на самостојна Република Македонија. Денес ако си поставиме прашање кој е тој основен уставотворен акт со кој е создадена Р. Македонија како независна држава сите ќе кажеме дека тоа е Уставот на Р. Македонија. Ако пак прашаме кога е тој донесен претпоставувам дека многумина од нас ќе се подзамислат дали точно го знаат датумот а всушност тој е најзначајниот акт за формирање на било која независна држава.

Јас ќе ја разбијам оваа дилема и веднаш ќе кажам дека првиот Устав на Македонија го донесовте 17.11.1991 година. Но тој се покажа како пречка за создавање на единствена самостојна Р. Македонија во која сите граѓани и сите општествени структури во рамките на земјата ќе се идентификуваат со овој Устав и ќе го најдат своето место во општеството. Имено во Уставот на Македонија од 1991 година ја дефинира државата како национална држава на Македонците. Албанците тврдеа дека тоа не е национална држава на Македонците туку држава на сите граѓани кои живеат во неа. Нивната улога беше да се дефинираат и идентификуваат со државата и од тој аспект имавме определени проблеми при донесувањето на Уставот и понатаму во заживувањето на државотворноста на Р. Македонија. Во рамките на севкупноста на проблемите на општествено-политички план што се појавија по распадот на Југославија и трансформацијата на поранешните републики во самостојни држави меѓународната заедница се вклучи во разрешување на тие актуелни проблеми. Веќе во 1992 година во Р. Македонија доаѓа Герт Ајлс како претставник на меѓународната заедница и во улога на олеснувач кој има активности во Поранешна Југославија во рамки на работните групи за малцинствата.

Тој посочува дека во тоа време има големо незадоволството кое го изразуваат Албанците во врска со неможността да се идентификуваат со Уставот од 1991 година. Заложбата на Албанците во тоа е време е да не се оди со политичко туку со граѓанско уредување и на тој начин да се идентификуваат како граѓани во самостојна Р. Македонија.

Сакам да ве потсетам дека 1991 година во Јуни месец веќе има сериозни разговори во врска со незадоволството на Албанците во Охрид во кои се вклучени и Владата на РМ и претставници од

Албанците и Македонците и се носат одредени заклучоци кои за жал заради настаните кои следуваат не се имплементираат или не се довршуваат. Од една страна внатрешно во РМ како главен претставник на албанскиот политички блок, ПДП се раслојува а е главен и основен учесник во разговорите во Охрид. А од друга страна на меѓународен план во 1995 година постанува призма за Босна и Херцеговина и своето присуство го трансформира во БиХ а во Македонија е оставено на внатрешните политички структури да го имплементираат она што било зацртано како развоен план. За жал во периодот од 1995 година до 2001 година се случуваат многу настани кои наспроти разговорите или почетните договори за трансформација на македонското општество и држава се случуваат работи како што се 1997 година гостиварските настани. Потоа слични такви недоразбирања па и кризни состојби се случуваат и во другите делови на Р. Македонија. Веројатно, ова е моја претпоставка само, но како резултат на сето тоа доаѓаме до почетните идеи за Голема Албанија или за територијална автономија на албанското население во РМ.

## 00:15:00

Претпоставувам дека ако се договореше Уставот со Албанците од Р. Македонија во 1992 година конфликтите немаше да се случат. И сега доаѓаме до состојбите од 2001 година всушност тоа што е суштинско зашто ние денеска разговараме на оваа тема и што е причина да бараме да се организира или да се вклучиме во почетната фаза за помирување во РМ.

Меѓутоа и денес од денешен аспект после 15 години од 2001 година за жал ние сеуште немаме дефиниција што точно се случи во таа кризна 2001 година. И ако, ќе си земам за право да се споредам со Абедин бидејќи многу често сме дискутирале на таа тема, не прашате што ни се случи во 2001 година ние најверојатно ќе немаме усогласени ставови за тоа што ни се случи во 2001 година. Но несреќата не е во тоа што јас и Абедин не можеме да имаме единствен став туку несреќата е во тоа што воопшто не постои научна дефиниција во РМ а потврдена како политичка дефиниција од страна на државата за тоа што точно ни се случи во 2001 година.

Затоа денес имаме две вистини за настаните од 2001 година. Тие две вистини за жал се крајно спротивставени кои во определени средини и од определени субјекти е доведен до степен на непријателство. Но да бидам коректен постојат обиди или секвентно обиди за дефинирање на некои настани во 2001 година но не на севкупната состојба. Така на пример со Охридскиот рамковен договор (ОРД) во основните принципи меѓу другото можеме да забележиме дека во точка **1.1** – *безусловно се отфрла потребата за насилство за остварување на политички цели*, и тоа може на одреден начин да ни сугерира дека во Македонија во 2001 година се случило нешто што е насилство за остварување на политички цели. Исто така од точка **1.2** од основните принципи се вели дека *не постојат територијални решенија за етничките прашања* што пак може да ни сугерира дека тоа насилство што се спроведувало за остварување политички цели било и со цел да се остварат територијални решенија односно да се задоволат одредени етнички прашања.

Имаме уште едно секвентно потсетување на 2001 година. Во Законот за посебните права за припадниците на безбедносните сили на Р. Македонија и на членовите на нивните семејства

донесен во 2001 година каде што во Член 2, Став 2 се зборува дека во одбрана на независноста територијалниот интегритет и суверенитет на Р. Македонија и во спречување на насилно уривање на демократските институции утврдени со Уставот на Р. Македонија се спротивставиле безбедносните сили во вооружени дејствија против вооружените екстремистички и паравоени групации. Меѓутоа ниту овој Закон не ја дефинира состојбата од 2001 година ниту дава дефиниција што точно се случило.

Како резултат на сето тоа и неактивноста на науката во РМ како добредојдена беше состојбата за политичките субјекти кои почнувајќи од 1991 пред се ги гледале своите партиски интереси а не интересите на државата имаме ситуација да немаме никаква дефиниција и можеби денешната дебата е добра прилика да поведеме и една таква иницијатива како заклучок на кој и каков начин и кога да се собереме и да приближиме вистината за 2001 година и со тоа да дадеме соодветна научна дефиниција која понатаму политички ќе биде потврдена од државата.

Денес од денешен аспект ако погледнеме дали сме во состојба овој процес кој е веќе започнат да го приведеме успешно кон својот крај ќе заклучиме дека засега воопшто не постојат услови, ниту општествени ниту политички, кои би биле во прилог на развојната компонента на процесот на помирување. Ова го зборувам затоа што денес јавниот дискурс е преполн со националистичка етно-центристичка реторика што навистина е загрижувачки за еден ваков процес на помирување. Ние за жал сеуште живееме со политички елити и на нив лојални медиуми кои постојано ни кажуваат како да размислуваме за одредени нешта. Од тој аспект немаме вистинско помирување кое подразбира преминување на етничките линии во сите сфери на општественото живеење.

Ние имаме политичко организирање на принципот на застапување на партиски интереси со нивни влијанија во сите сфери на општествениот живот. Ние имаме дури и политичко-етничко организирање кое не ни дава за право дека проблемите на општествениот живот во Р. Македонија кои треба да бидат заеднички за сите граѓани можат да се разгледуваат на партиско ниво и да се трансформираат во интерес на општите државни интереси. Не само тоа, ние за жал имаме и партиска-политичка поделеност на граѓаните на Р. Македонија не само по етничка основа туку и по идеолошка основа. Крајно спротивставени политички структури кои исто така не ни даваат за право да се надеваме дека наскоро ќе можеме да започнеме со изградба на доверба која е основа за создавање на овој процес а уште поголема основа за постигнување на резултати во процесот на помирување.

Кај нас за жал недостига локален пристап во процесот на помирувањето. Раздвоеност постои на локално ниво и на тој начин членовите на локалната самоуправа почесто се идентификуваат по етничка основа отколку по припадност на општината, локалната заедница, во смисла на разрешување на заедничките проблеми. Би сакал да напоменам дека овие се основните проблеми кои ја оневозможуваат состојбата која инаку би била база создавање на ваков процес на помирување. Но оваа состојба може да се прошири и во другите аспекти на општественото живеење почнувајќи од формалното образование каде што ученикот е поставен како пасивен примач на информации, каде што му се поставуваат услови на прифаќање на апсолутни вистини,

каде што имаме креирање на етнички чисти средини и учење на различни вистини за историјата и така натаму.

Токму затоа од огромна важност покрај овие проблеми кои ги наведов во општествено политичкиот живот во РМ многу е важно да се посвети вниманието и на образованието од каде што потекнува заедничкото живеење, идентификација и изнаоѓање заеднички решенија на проблемите но исто така и од таму потекнува категоризацијата на тоа дека ние сме добрите а другите се лошите. Едно интегрирано образование за жал не може преку ноќ да ги надмине постоечките етнички стереотипизации и затоа пред неговото формално формирање неопходно е локално основање на општинско-граѓански структури кои би биле насочени кон создавање на дијалог со припадниците на конкретната општина за организирање на јавни дискусии за придобивките од таквиот образовен систем.

Би сакал да потенцирам уште еднаш дека ова е добра основа да се позабавиме со овој сериозен проблем и да ги поттикнам организаторите на оваа тркалезна маса, претставниците на РЕКОМ, со една сериозна организација на можеби повеќемерен симпозиум на кој ќе бидат вклучени и државните институции како експерти од одредени министерства во кои ќе бидат вклучени и науката, како претставници од МАНУ, и во која ќе бидат вклучени историчарите со цел да дојдеме до заедничка дефиниција за она што ни се случи во 2001 година бидејќи сметам дека тоа е база на која што можеме понатаму да ги градиме ставовите за помирување и да дојдеме до одредени резултати во тој процес. Мислам дека граѓаните мислам дека многу полесно и поефективно ќе прифатат било какво приближување на ставовите за помирување, дека многу побрзо можат да ја изградат меѓусебната доверба отколку политичките структури кои се покажаа дека немаат капацитет за тоа. Јас останувам и понатаму оптимист и се надевам дека можеби следните гарнитуре на политичките структури во РМ со најавените потреби од реорганизација на политичкиот систем ќе придонесат кон одлучувањето на разгледувањето на оваа проблематика а ние како граѓански активисти можеме да ја спроведеме таа активност.



**00:28:56**

**Абедин Зимбери**

Почитувани присутни, почитувани организатори на оваа маса, благодарам на организаторите кои ми ја овозможија оваа привилегија да сме заедно со пријателите повторно со кои почесто се среќаваме а со тоа и малку да придонесеме со нашата експертиза за ова општество, кој за жал е во лошо време, дневната политика отстапува од реалноста на времето.

Јас како 52-годишник, во најмладите години од мојот живот, ги преживеав и искусив ужасите кои ги имаше воспоставено комунизмот во системот, каде што што со години беа затворани депортирани, убивани и малтретирани Албаниците. Кога падна тој систем Албанците се радуваа на промените кои се случија во 90-те, мислеа дека доаѓа време на системско поместување и владеење на демократија. Со осамостојувањето на Македонија мислеа дека проблемите од минатото ќе се регулираат со новата држава. За жал, не се случи тоа. Македонија го донесе првиот Устав во кој Албанците уживаа големи права. Албанија беше меѓу првите земји што ја призна Македонија како држава, тоа е знак дека Албанците немаа територијални претензии за поделба на Македонија, туку да бидат рамноправни во внатрешни рамки. Политиките на Република Македонија отидоа во погрешен правец, беа создадени многу монтирани процеси како што беа во Ладоришта, кај БитПазар аферата со оружје, убиства и затворања, мала Речица со основањето на универзитетот, настаните во Гостивар и во многу други случаи, Српската

националистичка политика управувано, донесе ситуацијата до таква мера, војната не беше насочена против македонскиот народ, туку против државните институции кои створија дискриминација. Конфликтот започна да не ни се допаѓа, но некој конфликт беа за стратешки цели. Да имаше Македонија лидер и вистински патриот кој ќе направи добра за Македонија и за луѓето кои живеат во него, сигурно ќе се најдеше решение пред да дојде до конфликт.

Достоен претставник на народот е оној кој ќе донесе мир во државата, носи стабилност и економски развој, кои не го залажува народот со националистички акции, не го прават тоа во корист на државата. Конфликтот се случи, како што тоа се случи, за некој беше добро, бидејќи беше идеален за лична и политичка придобивка. Важно дека војната заврши така, станува збор за војна од катастрофални размери како што се случи и во другите земји од поранешна Југославија, но добро е што заврши со договор кој ја спаси Македонија од трагедија од многу поголеми размери. Ова покажува дека и покрај конфликтите еден ден мора да седнеме на маса и да постигнеме договор, иако за жал овој договор не се случи пред почетокот на конфликтот, бидејќи постоеја поголеми сили кои сакаа и имаа корист од војната, и за жал 14 години истата владејачка структура води се уште.

## НАЦИОНАЛНА ПОЛИТИКА

По војната, мислев дека сите ја научивме лекцијата од минатото, но за жал не, по конфликтот почна повторно дискриминација, истоимениот конфликт не беше доволно голем за да се створи можност да живеат заедно Македонци и Албанци, иако имаше можност и простор со малку работа да се постигне вистински мир. Охридскиот договор, кој беше усвоен во Уставот на Република Македонија започна со македонските државни структури за да се спречи реализацијата на тој договор. По секој договор, првата фаза, која требаше да се оствари беше помирувањето меѓу двете најголеми заедници во Македонија и по договорот да станат активни заедно за да се постигне враќање на мир и добра волја, преку спроведување на Охридскиот договор.

Но, тоа не се случи, датумот 13-ти август требаше да биде државен празник, историски ден за секого, 13 август, но овој датум беше игнориран од страна на премиерот и претседателот на државата.

Секој ден ние сме далеку едни од други, создаваме непотребни тензии, невини луѓе се затвораат, мачени и убиени се поранешни членови на ОВК, целосна дискриминација од страна на власта.





## ПОМИРУВАЊЕТО КАКО БЕЗБЕДНОСТ ЗА МИР

Сето она споменато погоре создаде пречки за да се дојде до договор, кој ќе биде главен столб на стабилноста и мирот во Македонија. Ако се имплементираше Охридскиот Договор како целина сигурно денес ќе имавме повеќе релаксирачка ситуација за да се дојде до помирување. Договорот предвидуваше рехабилитација и ресоцијализација на директните учесници во конфликтот, поранешните борци, а не подлегнаа на лекување, рехабилитација и социјализација, додека тие се уште се оставени на милост и немилост. Една работа за која треба да бидеме свесни дека еден човек кој ќе влезе во војна, доживува страв, убиства и траума, тој човек многу тешко може да почне нормален живот ако државата нема третман одделно врз нив, борците, ако не се рехабилитираат, а ако не се ресоцијализираат повторно, истите тие продолжуваат да бидат убијци да станат криминалци, да бидат штетни за општеството.

Почитувани гости, сите сме луѓе, сите имаме желби, сите и припаѓаме на некоја националност и религија и сите сакаме да живееме удобно и добро, никој не сака да има проблеми, ако државата не е под водство од одговорни луѓе, добро образовани, луѓе кои знаат како да се создаде опуштена атмосфера за сите, да создаде подобри економски услови за подобар живот. Се поставува прашањето што добивме од војната, дали некој помисли колкава материјална штета се

направи, колку човечки жртви имаше, колку луѓе беа жртви на воени трауми како резултат на тоа дојде до нарушување на дегенерација на луѓето, а сето тоа го донесе војната.

Еден мудар лидер на државата, наместо да војува, парите ќе ги троши на нова инфраструктурата и создавање подобри услови за живот. Оставете го лажниот патриотизам, верувам дека луѓето почнаа да ја сфаќаат суштината сега. Од конфликтот корист добија одредени поединци, но не и на народот. Верувам дека сето ова се гледа и од генерациите што доаѓаат. Се чувствувам горд дека Универзитетите донесоа генерација на образовани мудри академски граѓани кои поставуваат се повеќе конкретни и јасни прашања како што и мене ми поставија прашања многу студенти од Факултетот за сигурност и безбедност.

Кој победи во војната во 2001 година? .... Ова прашање често ме прашуваат помладите генерации, на кое немам да одговорам ништо ново освен да кажам дека „Војната ја изгубија идеалистите, а ја добија крадците,.. 14 години Република Македонија изгуби многу, во овој период, ние загубивме многу генерации, многу политички процеси вративме, Македонија се враќа во диктатура, Македонија ја губи својата едукација на младите, затоа што сите ја гледаат перспективата во странство, овде нема перспектива за младите, но ова ги опфаќа и Македонците и Албанците, сите ја имаат истата судбина. Вие, како млади не треба да дозволите некој да ви ја наруши вашата иднина, вие сте во состојба да размислувате здраво и да ги споделувате таквите политички авантури. Иднината не се гради брз основа на омраза, преку нарушување на правата и преку воспоставување на непријатели, иднината се гради со пријателство и конкретна работа.

Многу организации работат во оваа насока, за да се постигне консензус, многу проекти се остварени на меѓународно ниво, се со цел да се постигне нешто за доброто на сите, но политиката која згреши со еден потег ја врати земјата 15 години назад. Она што го велам важи за сите.

Нека секој почне од себе, да, да се едуцираат нашите деца меѓусебно, да научат да ги почитуваат другите, да ги почитуваат разликите кои ги имаме. Јас сум албанец сум муслиман, но, ги почитувам сите граѓани на оваа држава без разлика на се, бидејќи, нема потреба од омраза нема потреба за конфликт, Бог не ги разликува луѓето, тој ни дал јазик за да можеме да зборуваме меѓусебно, а не пиштол. Најоштетен и најповреден од конфликтот од 2001, бев Јас. Од мојата фамилија 10 членови загинаа, 32 повредени со голема штета, рушење на куќата и сиот имот. И по сето ова што јас постојано работев на помирувањето, со цел да се постигне мир во сите насоки. Бев подготвен, секогаш да подадам рака на помирување, но не под било кој услов, туку на барање на вистинско помирување кои ќе ја гарантираат иднината на мојот народ и држава.

Ви благодарам за трпението и што ме следевте повторно.

## Видео 54

00:12:35



### Професор Рубин Земан

Ако после 15 години разговараме за помирување мислам дека сте 15 години сме ги фрлиле на некој начин во бунар и треба Охридскиот рамковен договор да се прегледа иако подобар збор би бил ревидира.

Јас сум етнолог антрополог и мултикултуралист и се занимавам со темата што треба да правиме а не што било за кое уште долго време ќе се разговара. Иако како етнолог јас тврдам дека тоа што ни се случи во 2001 година е проблем кој е многу подлабок и постар од 2001 година. Како етнолог малку поопширно ќе говорам за една филозофска рамка.

Која е таа порака што Шекспир ни ја даде со драмата на Ромео и Јулија? Да размислиме сите. Значи 2 племиња, Капулети и Монтеки, крвно раскарани и не ги интересира тоа што нивните татковци се расправаат. На младите им беше поважна љубовта но за жал младите починаа. Исто и денеска дали нас ни се важни тие идеали за кои пред 15 години одредени лидери и личности војуваа како што кажа и претходниот говорник Зимбери кога повеќе од 30% од тие млади се надвор од земјата и дали на тие им се важни тие идеали за кои што се војуваше во 2001 година.

Друга поента за која би сакал да поразмислиме е за информацијата дека пред некој ден почина Бенедикт Андерсон еден од врвните научници кој ја напиша книгата „Нацијата замислена заедница“. Замислена поради тоа бидејќи тука нема ништо природно тоа е вештачка замисленост

на блискост. Значи некој Македонец или Албанец што е во Канада или Австралија ни е поблизок од Турчин кој што ни е комшија. Точно тоа тој го докажа во книгата.

Солидарност со тој во Сиднеј бидејќи веруваме дека имаме исто потекло. Јас инаку уште од почеток би сакал да ви назначам дека сум анти-националист. Како што би рекол еден Австро-унгарски министер во 19 век „нацијата е една од најлошите работи која се случува на Балканот“. Нацијата е една од нај утопистичките идеи што постои во светот.

Француската академија отвори дискусија минатата година на прашањето што значи да бидеш Французин затоа што имаат проблем со замисленоста на француската нација. А кај нас ни воопшто не е отворена дискусија за што значи тоа да бидеш Македонец, што е тоа да бидеш Албанец, што е тоа да бидеш Србин, Црногорец, Бугарин, Грк итн.

## 00:18:15

Проблемот што го постави и Андерсон и други научници е како се конструираат нациите. Според мене и голем број на научници една од најважните работи е да се знае како една нација се конструира. Исто така важен е одговорот на прашањето колку е таа нација што ја градиме инклузивна односно колку доминантниот етнос ги вклучува другите групи во замисленоста на нацијата или колку ги исклучува. Знаеме дека на Балканот православните народи имаат проблем да ги вклучат истојазичните муслимански народи во замисленоста на нацијата. Примери за тоа се проблемот со Торбешите, Санџаклиите, муслиманите во Босна итн.

Ако навлеземе подлабоко во проблематиката може да се индицира дека проблемите кај нас не се ни од етничка природа туку од религиозна. Еден голем француски антрополог кажува дека најважното е она кое што го имаме во потсвеста.

Ме радува што пред неколку недели во секретаријатот кој што го разгледува спроведувањето на Охридскиот договор се прифати една од идеите дека мора да се врати оригиналниот текст на охридскиот договор. Како што знаеме оригиналниот договор не е оној кој што се преточи во Уставот со сите негови измени. Оригинално тој договор не споменуваше ни една заедница туку преовладуваше граѓанскиот афирмирачки концепт. И покрај тоа што велеа дека ни една записка не е сменета од ОРД имаше ситуација каде што цели пасуси беа сменети во преамбулата на Уставот. Од тогаш натаму ние имаме племенски владеење на племенски старешини а не владее народот. Немаме демократија туку етнократија. Ни знаеме точно кој конкурс е за Албанците, Македонците и другите етнички заедници. А за оние кои се индицирани како „други етнички заедници“ во Уставот тие нели немаат такви права, не треба да постојат, треба да се иселат затоа што не постојат во преамбулата? Дотолку работите станаа перверзни што сега Турци, Торбеши и Роми се изјаснуваат како Албанци со цел да се вработат и да имаат поголем бенефит кој го носи ОРД за одредени заедници.

Ме радува дека текстот вели дека ќе се оди на промена на Уставот со враќање на оригиналниот текст на ОРД со цел да се врати граѓанскиот концепт. Според мене Македонија ќе успее само како граѓанска мултикултурна држава.

Меѓутоа не е само до тоа што ќе се договорот политичките елити или научниците туку и до граѓаните. Кога ние ќе бидеме во можност на збори да гласаме еден за друг независно од етничката припадност тогаш можеме веќе да говориме за граѓанско општество.

Подигањето на толеранцијата и дијалогот. Реално гледано ние не се познаваме меѓу себе ниту културните вредности кои ги цениме. 99% од Македонците не знаат кој е Реџеп Мурати што е катастрофално. 99% од Македонците и Албанците не знаат кој е Незлобински, Анторијак, Петар Лисичар, значи тоа се луѓе кои дале огромен придонес за Македонија. Анторијак е Хрват кој за првпат ја напишал македонската историја.

Ние имаме потреба од секуларизација на државата затоа што религијата навлезе премногу во државата и во сите пори на нашиот живот. Во граѓанскиот концепт религијата не може да биде во државата. Не може едно школо да се отвори од страна на свештено лице.

**00:31:00**

## **Video 55**

**Рубин Земан**

Гледате на пример што се случува во Турција особено во последните 15 години во кои се повеќе го става под знак прашалник секуларизмот кој го промовираше години наназад. Значи за во Македонија е потребно под итно со помош на граѓанска иницијатива да се врати секуларизмот на државата.

Во Македонија е можна револуција. Не мислам на вооружена револуција туку на културна револуција преку граѓански концепт со кој ќе направиме рез за Македонија да биде бисер на мултикултурализмот на Балканот.



**00:03:00**

**Генерал Николовски**

Драго ми е што сум меѓу пријатели, доктори на науки. Посебно го ценам Зимбери како директен учесник во конфликтот од 2001 година иако сеуште не е дефинирано дали е конфликт или војна.

Но сакам да појаснам ако преведувачот погрешно преведе, Албанија не е прва која ја призна Р. Македонија. Прва ја призна Бугарија, втора ја призна Словенија а трета ја призна Турција. А Турција е прва земја која пратила амбасадор, воен аташе итн.

На мене лично ми смета постојаното потенцирање на ОРД. ОРД е веќе устав на РМ и ние треба да се држиме до неговото почитување. Инаку јас сум припадник на оние интелектуалци во РМ кои мислат, длабоко сум убеден, сите цели кои беа поставени од страна на Албанците во РМ за време на конфликтот во 2001 година беа оправдани и компатибилни со европските стандарди за мултиетничко и демократско општество. Меѓутоа не припаѓам на тие кои мислат дека тоа требаше да се решава на таков начин со оружје.

Тогашната Влада во РМ почна некои работи да ги решава. Од отворање на Штуловиот универзитет, поставување на албанскиот јазик на вториот канал на Македонката радио телевизија, амнестијата итн. Но сепак мислам дека немаше потреба тоа да се решава со оружје туку постоеја други начини.

## 00:07:11

Исто така припаѓам на онаа група интелектуалци кои веруваат дека решението за Македонија е граѓанско општество. Во право е професорот Земун кога вели дека оригиналната верзија на ОРД во уставот вметнува ставка која вели дека Македонија е граѓанска држава. Меѓутоа понатаму под притисок на неколку интелектуалци и политичари тоа е променето.

Проблемот во РМ и на Балканот се вика мегалија, и да почнеме прво од кај нас. Во РМ постојат многу националисти кои веруваат дека од сите страни се граничи со самата себе. За жал такви националисти постојат во Бугарија, Албанија, Србија и Грција. На Балканот не постои чиста историја и сето тоа е испомешано и пак се враќа на решението граѓанско општество.

Инаку во врска со правична и еднаква застапеност - јас сум за правичност но под еднакви услови. Јас сум против вулгаризација на ОРД кој е наша моментална реалност. И напротив мислењето на професорот Земан многу Македонци се пишуваат како власи со цел да имаат бенефит од ОРД. Значи ние треба да се бориме против вулгаризацијата на ОРД и да го прифатиме граѓанскиот концепт особено кај младите генерации. Се сложувам дека треба да се бориме за секуларно општество.

Проблемот е многу сложен за ние да може да го решиме и дадеме придонес за толку кратко време. Меѓутоа е важно да кажам пред овие млади луѓе дека овој концепт на граѓанско општество треба да го развиваме и само тоа сметам дека е спас за РМ но и за другите земји од регионот. Ако се држиме за национализмот за жал, не само во РМ, знаеме каде може тоа да не доведе. РМ моментално како што знаеме се наоѓа во многу сложена политичка и безбедносна ситуација.

## 00:12:00

### Професор Славевски

Драго ми е што се расправа за една тема што е доста интересна и за која многу малку се зборува во јавноста за градење на тој граѓански идентитет во РМ што не е ниту лесна ниту едноставна задача ако го земеме во предвид како течат процесите во Европа каде што јакне етничкиот национализам. Франција беше спомената тука во тој контекст која исто беше промовирана како прва во Европа но меѓутоа гледаме дека има свои мани и дека не ги интегрира своите етнички малцинства во тоа општество има појава на гетоизација и сето ова настанува во време на исламистички екстремизам.

Значи е многу тешко. На пример денеска во Европа во Полска националистите добија најмногу гласови а во Унгарија веќе подолго време на власт. Многу е тешко, особено на Балканот каде што тие национализми се доста силни, да се гради едно граѓанско општество. Исто така се согласувам дека само тоа би било перспективата на државата ако во иднина сакаме да имаме едно култивирано неподелено општество. Кога се гради тој заеднички идентитет обично бараме некоја

историска конотација. Меѓутоа во историјата вообичаено различните етнички групи имале различни национални проекти и обично биле во судир една со друга.

Понатаму во врска со ставот дека треба да се покажува солидарност. Ние сме во Европа која беше синоним за солидарност која сега со бегалската криза се докажа дека овој концепт на солидарност покажува многу слабости особено во источниот дел на Европската Унија како на пример при прашањето за распределбата на бегалците итн.

Значи да се гради еден заеднички идентитет во општество какво што е македонското е навистина тешка работа меѓутоа за тоа има одредени историски корени и историски традиции. Што значел зборот *Македонец* пред 10, 20, 50 или пред 100 години каде што и Турците, Албанците и Власите кои живееле на територијата на Македонија се кажувале како Македонци. Тој концепт можеби треба да го промовираме но исто така треба да градиме вредности каде што ќе можат сите националности да се препознаат. Но тоа досега не го градиме.

Што би можеле да направиме за почеток? На пример во теоријата за мултикултурализам се вели дека ќе земеме нешто од твоето и нешто од твоето и ќе изградиме нешто заедничко во кое што ќе бидеме доволно свои за да не бидеме претопени во новото меѓутоа повторно ќе има нешто заедничко кој што ќе го претставува тој заеднички идентитет. За почеток, нели сега се ближат избори, мислам дека е добро да направиме една македонско-албанска предизборна коалиција која што никогаш не била направена до сега. До сега имало коалиции помеѓу македонските партии и партиите на Турците, Ромите итн., и од страна на СДСМ и од ВМРО-ДПМНЕ. Но до сега не сме имале таква предизборна мултиетничка коалиција помеѓу Македонци и Албанци иако имаше некакви обиди како на пример на Имер Селмани како претседателски кандидат и на Стево Пендаровски како еден граѓански концепт кои за жал не се покажаа како успешни. Според мене еден добар потег од таа насока би било да се направи една опозициска македонско-албанска коалиција која што би се обединила околу тој граѓански концепт и околу тие нови вредности кои би сакала да ги гради а на другата страна би било добро да остане исто така некоја македонско-албанска коалиција. Тоа би било чесно и за граѓаните кои ќе знаат за што гласаат и да не дојде после до тоа дека гласаат за одредена партија која што има националистичка програма а потоа таа влегува во коалиција со друга партија од етничката заедница и не ги спроведува платформите за кои се залагале во предизборната кампања.

**00:17:00**

**Марија Андреева – Школа за јавни политики (Мајка Тереза)**

Јас имам кратко прашање за нациите и национализмот кој што беше споменат. Јас искрено не сум убедена дека ќе го видиме крајот на нацијата односно дека ќе доживееме да го видиме крајот на нацијата. Но мислам дека ќе доживееме да видиме промена во сржта и ДНК на нацијата како концепт односно сметам дека апсурдно се зборува дека има унитарни држави каде има само еден народ како на пример Франција. Општествата се менуваат како што се менува и Европската Унија сама по себе но не верувам дека нацијата како концепт ќе се промени.



Тоа што сметам дека е важно е индивидуалниот момент. Општеството е збир на индивидуи. Силната држава произлегува од законските права и слободи кои ги поседуваат луѓето се индивидуални и секој треба да има еднакво право за остварување на истите. Филозофот Ејн Рент има многу убав мисла која вели дека индивидуата е најмалото малцинство во една држава и мора да има можност да ги остварува своите права. Кога на една индивидуа и се прекршуваат правата тогаш на целата држава и се прекршуваат правата.

Сметам дека ќе видиме многу промени во однос на концептот на нацијата како што се засилува Европската Унија но исто така сметам дека ќе помине долго време. Ја спомнавте Полска која е многу интересен феномен затоа што за првпат имаат парламент со само десничарски партии кој што ќе биде интересен предизвик да се гледа во иднина. А во исто време Франција за малку ја избра Мари Ле Пен. Франција имаше среќа затоа што се обединија сите партии практично против неа инаку спротивно ќе имаше навистина голем успех што мислам дека се тенденции кои покажуваат дека во иднина ќе гледаме незгодни ситуации. Затоа сметам дека нацијата ќе опстои но само ќе се промени нејзиниот тек и начинот на кој што се формулира. Една нација е онолку силна колку што се силни и народите кои ги содржи.

**00:20:22**

**Наташа Јованова – Факултет за безбедност**

Имам неколку прашања за господинот Зимбери. Инаку мојот брат и мојот татко работат во Министерството за внатрешни работи и беа вклучени во безбедносните сили во конфликтот од 2001 година. И можеби индиректно сум јас погодена од сето тоа што се случуваше тогаш.

Бидејќи знам дека сте биле директен учесник во конфликтот, кои биле целите за кои сте се вклучиле во конфликтот? Дали сте се почувствувале изманипулирани за време на конфликтот од страна на оние челници кои ве имаат водено? И веќе напомниме дека конфликтот го предизвикале деструктивни сили. На кои точно деструктивни сили алудирате? Дали можеме да имаме помирување се додека не се расветли вистината и фактите за бројните случаи како што се Јама, Непроштено, Мавровски работници? Јас не сум убедена дека помирување е можно се додека не се расветли вистината.

**00:22:22**

**Марија Миленковска – Факултет за безбедност**

Првото прашање е во однос на што ни се случи. Доколку можете би сакала ваш коментар во врска со пресудата на Хашкиот трибунал во случајот Тарчуловски/Бошковски во кој што дефинира што ни се случи. Во пресудата судот се повикува на критериумите поставени во случајот Тадич и вели дека ни се случи внатрешен вооружен судир. Интензитетот на насилство и организираноста на групата, кои се двата критериуми идентификувани од Хашкиот трибунал за да одговори на прашањето дали ни се случил внатрешен вооружен судир, и вели дека околностите во 2001

година во Македонија се такви да има внатрешно вооружен судир. Колку таа дефиниција има влијание и тежина во делот на тоа што треба да пишува во нашата историја?

Второто прашање е во делот на преамбулата. Да денес се отвора разгледувањето на ОРД, иако сум сомнителна за причините зашто баш сега се отвора прашањето за враќањето на оригиналната преамбула, што доколку се смени преамбулата кога знаеме дека таа е важна при толкување на одредбите во делот на целите духот и слично меѓутоа ние внатре во Уставот имаме одредби кои што прецизно го нагласуваат етничкиот идентитет односно се бара групата за да се остварат правата. Што ќе смени самата промена на преамбулата? Да важна е за толкувањето, меѓутоа знаеме дека во правната наука ако толкуваме одредба што е прецизна колку духот и одредбата има влијание односно го апострофира етничкиот идентитет.

На крај ми го искористила присуството на Г-дин Зимбери. Има една теорија која се нарекува Еколошки модел за општествена реконструкција. Идентификуваат неколку елементи на тој модел: демократија, правда, економски просперитет и помирување. Истражувачите кои што го креираат тој модел предвидуваат неколку нивоа на интервенции меѓу кои и интервенции на ниво на локални заедници односно таканаречени психо-социјални интервенции. Доколку потекнувате од Липково кој што директно беше зафатен од конфликтот дали имате информација дали некој превземал некакви иницијативи да ги процени потребите на жртвите од тој крај? Ако имате информација во овој дел за некаков постоечки проект би ценела ако ги споделите со мене.

**00:26:12**

### **Г-дин Зимбери**

Видете доколку беше преведено како што треба тоа што го кажав во моето излагање многу работи ќе беа јасни вклучително и одговорите на прашања кои веќе ги поставивте. Зашто дојде до конфликт јас тоа го кажав. Го кажаа и моите колеги. Затоа што се создаваа многу тешки ситуации пред конфликтот од 2001 година што ако јас би се прашал јас никогаш не би војувал. Ама во секоја таква ситуација кога е најтешко се наоѓа некој иницијатор кој малку ќе фрли искра со кој е доволно да се предизвика оган во кој што понатаму ќе мора да се вклучат и мирните и добродушните луѓе. Јас нагласив и претходно дека некој се вклучува поради идеал, друг поради бизнис, трет од чиста неопходност да бидат вклучени. Значи категории на луѓе.

На прашањето дали бевме манипулирани. Јас лично сметам дека не бев манипулиран до завршеток на војната. Затоа што мислевме дека со тоа веќе ќе се заклучат некои видни работи мислев дека ќе бидат јасни и за Албанците и за Македонците и оттука се надевав дека ќе почнеме малку посвесно и почовечно да размислуваме. Разочаран сум од политиката што ја водеа од конфликтот наваму. Што значи не вратија пак назад во 90-тите години од осамостојувањето на Македонија. Јас сум за тоа загрижен, за политиката којашто сега се води на таков идиотски начин што право да ви кажам за многу ситни работи ги зголемува фрустрациите до тој степен за да почнеме повторно со меѓусебна омраза а кое нема врска со патриотизам.

Јас лично бев пратеник и бев во политика. Бев претседател на нова демократија баш со Имер Селмани сакавме да создадеме нешто ново. Но нема шанси со оваа клима во Македонија да направиш нешто.

За Липково. Липково е оставено искрено надвор од целиот свет. Никој ниту доаѓа да гради нешто ниту да праша за нешто ниту некој сака да инвестира таму. Со живот можам да гарантирам дека е најмирна општина во целиот свет. Од конфликтот во 2001 година до денеска нема ни едно убиство, нема ни една кавга или тепачка. Но сепак политички Липково е оставено на господ.

### **Професор Благоја Марковски**

Ова е интересно прашање што го поставивте за Хашкиот трибунал кои ја дефинираа состојбата во РМ во 2001 година како внатрешно вооружен конфликт. Има оправдувања донекаде оваа состојба која се случи во 2001 година да може приближно да биде дефинирана како внатрешно вооружен конфликт.

Кога настануваат кризите тие имаат еден развоен процес и кога го достигнуваат својот врв или ќе се претворат во вооружена војна или во разрешница во зависност од тоа кој ќе победи во разрешувањето на самата криза. Мислам дека Македонија не ја достигна таа врвна точка кога кризата требаше да прерасне во војна и од тој аспект апсолутно не ги оправдувам ниту ги прифаќам дефинициите на одредени структури и личности во РМ кои состојбата од 2001 година ја дефинираат како граѓанска војна, татковинска војна, вооружен конфликт од поголеми размери итн.

Без оглед на тоа што хашкиот суд донел одлука да прифати дека во Македонија се случило внатрешно вооружен конфликт од помали размери и врз основа на тоа тој се нашол себеси надлежен кој може да ги процесуира судските процеси кои беа претставени, суштината е во тоа дека ние треба да ја дадеме таа дефиниција и во историјата треба да влезе наша дефиниција а не таа на Хашкиот суд. Бидејќи тој има одредени интереси да го дефинира така тој проблем и врз основа на тоа така да постапува.

Работам на една студија/книга која треба да ја каже вистината за 2001 година но не од аспект на мои убедувања, верувања и чувства туку од аспект на анализа на фактите и документите затоа долго ја работам и затоа ќе биде со поголем опфат и материјал. Во контекст на сите оние документи и факти кои сум ги анализирал и проучил апсолутно е потребна нова дефиниција која не се совпаѓа со граѓанска, татковинска војна ниту со онаа на Хашкиот трибунал. И затоа јас и во моето воведно излагање потсетив или посочив на потребата науката да седне да ги анализира сите достапни материјали и врз основа на тоа да донесе релевантна научна дефиниција која потоа државата односно политичарите кои ја водат државата ќе ја евалуираат во смисла на тоа што ќе ја прифатат таквата дефиниција. И тоа ќе биде основата од каде ние понатаму може да тргнеме во процесот и на помирување но и во процесот на согледување на проблемите кои доведоа до таа состојба и до таа дефиниција и во однос на тоа како Македонија треба да се престојува на нејзиниот понатамошен напредок.

**00:06:59**

**Професор Рубин Земан**

Добро е да се погледне прашањето за разгледување на ОРД бидејќи имаме конфликт во Уставот. Во преамбулата зборувам за делот на народот а овде се зборува за заедници. Антрополошки разликата е огромна. Ако се зборува за заедници тоа е во склад со меѓународните конвенции. Значи имаме потреба да се допрецизира можеби затоа што не е јасно што е тоа „дел од народ“.

Доаѓаме сега до конфликтот. Дали Турците, Власите и Ромите се дел од народот или се заедница? Не знаеме.

Во врска со примерите за Франција и Полска. Прашањето е дали нацијата може да се трансформира. Гледаме дека во Франција тешко иде таа трансформација бидејќи францускиот граѓански модел не е мултикултурен. Нивниот модел е Assimilation Model и затоа ги имаат овие проблеми. За разлика од инклузивниот модел на Канада и САД, францускиот е крајно асимилационен и не може да го споредиме со мултикултуралистичкиот модел. Во Франција како прво не дозволуваат признавање на Корзиканците, Бретањците и Баските па камоли илјадниците мигранти кои им пристигаат.

Тука е проблемот во замисленоста на француската нација.

Од античко време до сега постојат 5 конструкции на македонскиот идентитет а шестиот би бил граѓанскиот кој допрва треба да го изградиме.